

TEMA BROJA
Ravnopravnost znanja
Ženski/rodni studiji na
sveučilištu

Znanje je moć

Ja ipak molim za ono što je posve ludo i nemoguće: da se Centru udijele te tri gvineje bez ikakvih uvjeta i zahtjeva uzvratnih postupaka

Lada Čale Feldman

Znanje je moć, rekao je Francis Bacon, čak i ono koje zna da ništa ne zna, davno je dodao Sokrat, još mnogo prije negoli je suvremena teorija književnosti, kazališta i kulture, područja kojima se bavim, obznanila spregu epistemoloških uvida i ideoloških ekrana na koje se oni neizbježno projiciraju, čak i onda kad se, poput epistemologije književnosti i kazališta, tih metakulturnih umišljaja, teže probiti onkraj, s druge strane Alisina zrcala. Mojem mladenačkom pouzdanju u to da je znanje moć, toliko velika da u krajnjem ishodu svojih težnji može priznati svoje ne-znanje, pridružila se kasnije danas gotovo već otrcana feministička deviza, koja, usuprot imperativu *obliti privatorum publica curate*, opominje da je sve osobno ujedno i političko, čak i onda kad se, poput institucija književnosti, kazališta i kulture, a onda i znanja koje ih prati, od političke kontaminacije ustrajno nastoji deratizirati.

Sveučilište Virginia Woolf

Prenesene u ugođaj bilo koje, osobito bilo koje visokoškolske, a, dakako, posebice bilo koje ženskostudijske predavaonice, ove dvije ideje vodilje – o znanju kao moći i osobnome kao političkome – gube sjaj visokih načela ili pak zvuk paradoksalne provokacije i iziskuju svoje djelotvorno ozbiljenje. Dapače, kao da upravo u predavaonici nailaze na uzvratni povik, *hic Rhodus, hic salta*, ovdje, gdje se riječi znanja ne mogu skriti iza tvrdih i kožnih knjižnih korica, a apeli izgubiti u graji mase oko kakve političke govornice, ovdje gdje, to ćemo se valjda svi složiti, valja da stasaju ljudi koji će neovisno misliti i steći volju da nešto stvore. Obraćati se njima značilo bi dakle u duhu spomenutih ideja ponajprije raditi na stalnom vlastitom razvlašćivanju i preraspodjeli znanja-kao-moći u tuđe ruke. Da, u ruke, i glave i glasove – u tijela, dakle, kao sjedišta virtualnih osobnosti, onih političkih, što bi mogle, po izlasku iz predavaonice, samostalno raspolagati znanjem kao moći.

Ali kakve, reći ćete ipak, kultura, a još više književnost i kazalište kao predmeti spoznajne i učilišne djelatnosti imaju s time veze? I zašto bi ženski studiji, poglavito ženski studiji kulture, književnosti i kazališta sebi prisvojili neko izdvojeno pravo na osjetljivost u pitanjima znanja i moći, osobnog i političkog? Teško da ću u kratkom vremenu koje vam ovdje uzurpiram moći na ta pitanja iscrpno odgovoriti. Svakako, ne iscrpnije no što je to tridesetih godina uspjela Virginija

Woolf u svojem eseju *Tri gvineje*, koji ću sada prizvati u pomoć. Mnogo mi je žedi za znanjem trebalo da ga uopće uspijem prizvati u pomoć, jer šesti tom hrvatskog izdanja Povijesti svjetske književnosti, posvećen djelima engleskog jezičnog izraza, u kojem je Virginiji Woolf priznat status jednog od briljantnih duhova svoje epohe, esej *Tri gvineje* uopće ne spominje, te on ni do danas nije preveden na hrvatski jezik. Možda zato što se u vrijeme kad je taj tom nastajao esej nije doimao dovoljno književnim, možda jer je bio previše političan, a možda i zato jer je upravo u književnosti i nerazriješenim prijeporima o udjelu muškaraca i žena u znanju kao moći tražio odgovore na tako krupna politička pitanja kao što je pitanje koje figurira kao njegov retorički povod, kako spriječiti rat. Od triju poglavlja toga eseja već se u prvome spominje upravo sveučilište i razmišlja ima li u njemu mjesta ne samo za ženske spoznajne, nego i izričito institucionalne modele stjecanja znanja koje je moć, možda i preuzetna moć da se spriječi rat. I kakvo bi, dakle, to žensko učilište, izgrađeno na sasvim novim temeljima, prema Woolf moralo biti? Mlado, siromašno, eksperimentalno i avanturističko, bez prašine neupitne tradicije, okićeno stalno novim slikama i novim knjigama koje bi se mogle slobodno hvatati u ruke, gnijezditi u glave i buditi glasove. Moralo bi to biti učilište u kojem se neće učiti umijeću dominacije, vladanja, ubijanja i stjecanja, nego medicini, matematici, glazbi, slikarstvu i književnosti, te povrh svega, ljudskom ophođenju, umijeću razumijevanja tuđih života i misli, sa svrhom ne razdvajanja i specijalizacije, nego kombinacije. To bi učilište moralo istraživati kako da um i tijelo surađuju; moralo bi biti onkraj natjecateljstva, bogatstva, povlastica i statusa, kako bi privuklo samo one koji su željni znanja, znanja kojemu je najveća moć neprekidno obnavljana spoznaja o tome da treba dalje učiti, te u kojem bi predavali oni koje bi gonila ista želja za znanjem i vlastitim svakodnevnim samo-razvlašćivanjem. Ali i Woolf je tužno morala zastati u snu, pitajući se, ta tko bi htio učilište u kojem se ne stječu ugled i rang, koje ne daje neposredno vidljivih praktičnih rezultata i ne jamči koliko toliko dobru zaradu? I ne bi li se zapravo, pristanemo li na takvo učilište, i sama moć znanja ubrzo istopila u oskudici i ovisnosti o velikodušnosti hirovitih donatora?

Realizacija utopije

Centar za ženske studije u Zagrebu, u kojemu se grupica žena trsi, između ostalog, skratiti studenticama tegobni put do zanemarenog eseja jednog inače nepobitno briljantnog britanskog ženskog duha, po mojemu je sudu pokušao sve što je mogao da dosegne njegovu učilišnu utopiju. Medicina, ekonomija i književnost stale su bok uz bok da povežu duh i tijelo, a ekspertice mirovnih studija pridružile su im nauk o umijeću ljudskog ophođenja, razgovora i razumijevanja. Doista, zidovi predavaonice sa svakom se novom generacijom ukrašuju novim tragovima studentskog likovnog, fotografskog i jezičnog stvaralaštva, a i knjige, i hrvatske i engleske i ine, koliko već donacije dopuštaju, su ne samo na dohvat ruke, nego i, doslovce, na dohvat čitava tijela, jer se znanje, pa i ono o kulturi, književnosti i kazalištu, trsi usvojiti i plesom i glazbom i glumom, ukratko, napeto virtualnom osobnošću, onom neizbježno političkom, svake pojedine studentice. Ali, baš kao i imaginarne utemeljiteljice ženskog koledža iz eseja Virginije Woolf, tako se i Centar, nakon lijepih sedam-osam godina eksperimenata i avanture, našao pred istom dilemom, razbijajući glavu kako pomiriti kvalitete mladosti i siromaštva sa zahtjevima gola opstanka. I eto, pozvao je na razgovor Sve-učilište, da zajedno sagledaju ima li u tome Sve-učilištu i bez intervencije Centra i sada već možda kakva niša za samo jedan maleni segment tog sve-mnoštva, za žensko znanje-koje-je-moć? Je li, primjerice, kada su u pitanju kultura, književnost i kazalište, već itekako ponarasla međunarodna biblioteka rodnih studija i feminističke teorije našla adekvatan put do hrvatskih studentica i studenata, put bez trnja i bodlji, i to ne sumnje i kritičnosti, nego ironije i paternalističkog smiješka? Može li se Centar, ako iskren odgovor na ova pitanja sadrži negaciju, kolebljivost ili manjkavost, izložiti opasnosti da se pridruži, kako bi Virginija Woolf rekla, sve-učilišnoj procesiji a da nije sasvim siguran kamo ona vodi i koje će račune pritom sam morati položiti? Recimo, onaj o spolnom separatizmu, koji nikoga previše ne muči kada je u pitanju nogomet? Ili možda, još gore, ono dragocjeno sustanarstvo likovnih, plesnih, ekoloških i politoloških kolegija? Ili pak, najgore, svoj nekompetitivni duh i među predavačicama i među studenticama, tako što će predavati smjeti samo one s doktorskim titulama i habilitacijskim potvrdama? Zbog straha od svega toga, svjesna da Centar nipošto nije jedina pravna osoba koja bi si mogla prigrabiti političko pravo da regulira i nadzire sve oblike ženskog, rodnog ili pak feminističkog znanja, te da će oni sigurno, makar im bilo teško i makar im trebalo dugo, ipak naći neko sve-učilišno okrilje, ja ipak molim za ono što je možda posve ludo i nemoguće: da mu se udijeje te tri gvineje takvom kakav je sada, bez ikakvih uvjeta i zahtjeva uzvratnih ustupaka. U

suprotnom, teško da će se ijedna od preko petstotina žena koje su dosad bile i nastavile biti uključene u rad Centra ikada osjećati odgovornom i za koje krupno političko pitanje, ponajmanje pak ono koje bi se ticalo mira, rada, stvaralaštva i, dakako, znanja koje je moć. 🗨️

